

Μια σχεδόν «εθνική» υπόθεση

Από τον ΤΑΣΟ ΤΕΜΟΓΛΟΥ

Σταύρος Τζίκας, Στον αστυρισμό του εθνικισμού. Αλβανία και Ελλάδα στη μετα-Χότζα εποχή, πρόλογος: Αλέξης Παπαγελάς, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2010, σελ. 295

Τη δεκαετία του 1990, οι σχέσεις Ελλάδας-Αλβανίας πέρασαν από πολλές καμπές. Ο ελληνικός εθνικισμός, με αλυτρωτικές διαθέσεις και με ιδεολογικό ηγέτη έναν μητροπολίτη στη συνοριακή περιοχή, φαντασιωνόταν προσαρτήσεις εδαφών μιας χώρας με προβλήματα στοιχειώδους κοινωνικής συνοχής. Κάποια στιγμή, υπήρξε και ένα επεισόδιο με δυο νεκρούς αλβανούς στρατιώτες, που επισήμως δεν εξιχνιάστηκε ποτέ. Ο Σταύρος Τζίκας διεισθύνει στα παρασκήνια της σύγκρουσης Αθηνών-Τιράνων την ταραγμένη εκείνη δεκαετία, που δεν είναι τόσο πολύ μακρινή.

Στο Μαυροβούνιο το έθιμο είναι απαγορευμένο. Στην Αλβανία είναι πολύ δημοφιλές. Τη διαδικασία μου την εξήγησε ένας νεαρός καθολικός «Ταξί-δεια μέσω μιας επικίνδυνης περιοχής της χώρας με έναν νεαρό μουσουλμάνο. Πήμα σπουδαίο φίλοι. Μου ζήτησε να γίνω ο αδελφός του. Ζήτησα την άδεια του πατέρα μου. Μου είπε ότι είναι μια πολύ καλή οικογένεια για να συνάψουμε σχέσεις. Περιμέναμε λίγο καιρό ακόμα. Στη συνέχεια, όπως επιθυμούσαμε και οι δύο μας, συναντηθήκαμε και οι δύο μας, στανιζήκαμε και πάλι. Ο καθένας έδωσε σφιχτά το πιο μικρό δάκτυλο του χεριού του μέχρι να πρηστοί, έπειτα το τρυπήσαμε και αφήσαμε το αίμα να πέσει σε ένα μικρό ζαχαρένιο βόλο. Αυτός έφαγε το βόλο με το δικό μου αίμα και εγώ με το δικό του. Αδελφοποιθήκαμε. Ήμασταν το ίδιο αίμα. Ανταλλάξαμε δώρα, κάλτσες με υπέροχα σχέματα και τήγα για δέινο στο σπίτι του. Έχει πεθάνει τώρα αλλά τα αδελφία του είναι τα δικά μου αδελφία και τα παιδιά μας είναι ξαδελφία. Φυσικά και δεν μπορούν να παντρευτούν, έχουν το ίδιο αίμα. Δεν επιτρέπεται να παντρευτούν για εκατό χρόνια...!

Ορισμένες φορές, όταν μιλάμε ή γράφουμε για τους δικούς μας ανθρώπους, τους ελληνικές καταγωγής αλβανούς υπηκόους, έχουμε την ψευδαίσθηση ότι αυτοί υπακούουν σε έναν άλλο αξιακό κώδικα σε σχέση με τους υπόλοιπους Αλβανούς. Φυσικά, πρόκειται για αυταπάτη. Μεγαλωμένοι στο αφιλόξενο περιβάλλον της πιο ορεινής χώρας

της Ευρώπης, σε ένα καθεστώς οι μόνες νομιμοποιητικές βάσεις του οποίου ήταν η αγάληνη βία και η απομόνωση, οι Έλληνες της μειονότητας ήταν *in tale quale* με τους υπόλοιπους Αλβανούς, με πρόσθετο στοιχείο ότι κατατρυφούνταν από τη συνθηματική μειονοτική νοσοπρία στον ολοκληρωτισμό, να προσαρμόζονται – «στοχαστικά» μιν, πάντως να προσαρμόζονται στις επιταγές της πλειοψηφίας ή στην επικαζόμενη βουλήση της, επειδή ακριβώς ήταν διαφορετικοί και πιο λίγοι.

Θυμήθηκα την περιγραφή της Εντέι Ντάρα, της «βασιλίσσας των ορειβίων», όπως αποκαλείται η πρώτη κυρία των ταξιδιωτών στα Βαλκάνια, η Έντι Ντάρα, όταν την πρώτη Δευτέρα του Μαρτίου 1997 ζήτησα από τον οδηγό μου, τον Μίλο, έναν βέρο Αλβανό από το χωριό Μπίστριτσα, εκτός από σωματάς, να είναι και ένα είδος σωματοφύλακα για τον οπερατέρ Μανόλη Δημελλά και εμένα, που ταξιδεύαμε για να καλύψουμε την εξαγερση κατά της κυβερνησης Μπενίση για τις πυραμίδες στην Αλβανία (όπως ίσως θυμάστε οι παλαιότεροι, ο πρόπος με τον οποίο καλύφθηκαν εκείνα τα γεγονότα στην Ελλάδα ήταν ένα από τα πιο κωμικοτραγικά επεισόδια της ελληνικής μεταπολιτευτικής δημοσιογραφίας). Ο Μίλο, ένας λιγομίλητος άνθρωπος, ήδη τότε 63 χρόνων, με κοίταξε σοβαρά και με τα λίγα ελληνικά που ήξερε με διαβεβαίωσε: «Μην ανησυχείς. Πρώτα θα σκοτωθώ εγώ και μετά εσείς...». Ήταν η πρώτη αδελφοποίηση με έναν Αλβανό, θα ακολουθούσαν κι άλλες.

Για όποιον δεν έχει αίσθηση της ακρίβειας των πραγμάτων, διαβεβαίωσε σαν εκείνη του Μίλο ηχούν ελάχιστα καθησυχαστικές. Αλλά όταν μάθει κανείς να αποκριπτογραφεί τον, με την πρώτη εντύπωση,

πρωτόγωνα κώδικα των συνομιλητών του, βλέπει ότι τελικά όλες οι πλευρές μπορούν να έχουν το ίδιο αίσθημα. Προσωπικός, γνώρισα την Αλβανία το 1997. Την ίδια χρονιά γνώρισα και τον δημοσιογράφο Σταύρο Τζίκια, στο Αργυρόκαστρο.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΑΡΑΚΡΑΤΟΣ

Το 1997, στην πραγματικότητα σηματοδοτεί ένα τέλος παρά μία αρχή της σχέσης της Ελλάδας με τον βόρειο, φτωχό γείτονα, 700.000 κάτοικοι του οποίου είχαν μεταναστεύσει και ζούσαν ήδη στη χώρα μας. Στο νέο βιβλίο του, που μόλις κυκλοφόρησε, ο γνώριμος από εκείνη την εποχή, ο Σταύρος Τζίκας, για πρώτη φορά τολμά να γράψει για ένα τεράστιο ταμπού της ελληνικής δημόσιας ζωής: για το παρακράτος που καθόρισε, μαζί με την επίσημη εξωτερική πολιτική, τη διαμόρφωση των σχέσεων με τους βόρειους γείτονές μας, όχι μόνο με την Αλβανία (τέτοια «παρακράτη» υπήρξαν στις σχέσεις της Ελλάδας και με την ΠΓΔ της Μακεδονίας, με τη Σερβία, με τη Βουλγαρία και με τη Ρουμανία), αλλά και για τον τρόπο με τον οποίο το ελληνικό παρακράτος «συμπλήρωσε» την επίσημη, την κρατική δραστηριότητα.

Ο Τζίκας, Ηπειρώτης στην καταγωγή, έχει ευαίσθητο αυτί για να μπορεί να ακούει στις περιγραφές των συνομιλητών εκείνα που άλλοι αγνοούμε ή που περνούν απαρατήρητα από τη μη εξασκημένη δική μας ματιά.

Ίσως γι' αυτό το βιβλίο του αφήζει με τα περιστατικά της εποχής εκείνης στο συνοριακό φράγμα της Κρυσταλλοπηγής, απ' όπου η ελληνική πολιτεία απήλαυνε χιλιάδες αλβανούς λαθραίους μετανάστες, σε αντίποινα για την τρομοκρατία που είχε εξαπο-

λώσει το αλβανικό κράτος εις βάρος της ελληνικής μειονότητας, μετά τη δολοφονία, στις 10 Απριλίου 1994, δύο αλβανών στρατιωτικών, από βορειοηπειρώτες εθνικιστές της οργάνωσης ΜΑΒΗ (Μέτωπο Απελευθέρωσης Βορείου Ηπείρου).

Ο Τζίκας εισάγει τους αναγνώστες του στην ιδιαιτερότητα της Αλβανίας τη μετά τον Εμβέρ Χότζα εποχή. Περιγράφοντας, όπως έβλεπε στη διάρκεια των δημοσιογραφικών διαδρομών του εκείνης της εποχής, δίνει την πλήρη αίσθηση μιας απολύτως αποδιαρθρωμένης κοινωνίας που συντίθεται από τα απομεινάρια ενός καθεστώτος ήδη χρεοκοπημένου, ακόμα και όταν κυριαρχούσε στη χώρα. Εικόνες όπως τα διάσπαρτα πολυβολεία σε όλη την αλβανική ενδοχώρα, ήδη τότε εγκαταλεημένα, οι απόκρημνοι ορεινοί δρόμοι (όπως ο θρυλικός από το Αλβανικό ημερολόγιο του Ένριμουτ Κίβου δρόμος Τιράνων-Εμπισσάν), το «γκρίζο» χρώμα των Τιράνων και περιστατικά όπως η πτώση του Εμβέρ Χότζα, η έλευση του μητροπολίτη Αναστασίου και η προσπάθειά του να κερδίσει τους πολίτες, όλους και όχι μόνο τους χριστιανούς, είναι χρήσιμο φόντο για να κατανοηθούν τα όσα περιγράφονται στη συνέχεια. Δεσπόζει, βεβαίως, η σχεδόν ημερολογιακή καταγραφή της δράσης του ελληνικού παρακράτους, που συχνά έδωσε τον τόνο στην αντιμετώπιση της Αθήνας με τα Τίρανα για το μέλλον της περιοχής όπου κατοικούσε (και συνεχίζει να κατοικεί) η ελληνική μειονότητα.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, πάντως, την ώρα που μία νεαρή βουλευτίνα της Νέας Δημοκρατίας και ένας νομάρχης από τη Βόρεια Ελλάδα – που είχε στο στενό του περιβάλλον μια αλβανίδα κατάσκοπο – μετέφεραν βάλισμα με χρή-

ματα στο Δημοκρατικό Κόμμα του Σαλί Μπερρίσα, η Αθήνα ταλαντευόταν ανάμεσα στο αίτημα για «αυτονομία της Βορείου Ηπείρου» που ζητούσαν ελληνικοί μειονοτικοί κύκλοι στην Αλβανία (όπως αντιστοίχως ζητούσαν οι Αλβανοί στο Κοσσυφοπέδιο) και στον σεβασμό των συνόρων.

Ο Τζίμας αποδίδει την πολιτική αυτή στο δίδυμο Βιργίνια Τσουδερού (που ήταν υφυπουργός Εξωτερικών) και Νέκο Γκατζογιάννη/Νικ Γκέτζι (συγγραφέα της πολυσυζητημένης *Ελένης*, που είχε ρόλο άτυπου συμβούλου στην «αλβανική» πολιτική της Αθήνας). Γράφει ο Τζίμας:

Στη στρατηγική Γκατζογιάννη, η ελληνική εξωτερική πολιτική κινήθηκε στο διάστημα 1991-93 με στόχο την αυτονομία ως πρώτο βήμα και, σε περίπτωση διάλυσης της Αλβανίας στο πλαίσιο μιας ενδεχόμενης γενικότερης βαλκανικής αναταραχής, την απόσχιση του Νότου και την αποκατάσταση της ιστορίας...²

Το ίδιο διάστημα δημιουργήθηκαν μέσα στην ΕΥΠ, στο υπουργείο Εξωτερικών αλλά και ad hoc, μηχανισμοί με στόχο την ενσωμάτωση των Ελλήνων της διασποράς στην Ελλάδα (π.χ., ΕΙΥΑΠΟΕ, Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Παλινοστούτων Ομογενών Ελλήνων), για να χρησιμοποιηθούν ως θύλακοι υλοποίησης αυτής της πολιτικής. Οι θύλακοι αυτοί τρέφονταν από οργανώσεις ομογενών (ΣΦΕΒΑ και κάποιοι σύλλογοι στην Αθήνα), που κινούνταν στον γαλαξία της πολιτικής κληρονομιάς του μητροπολίτη Κωνσταντίνου Σεβαστιανού, αντίπαλου δέους του Εμβέρ Χότζια.

Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΑΛΥΤΡΩΤΙΣΜΟΥ

Ο Σεβαστιανός, κατά την περιγραφή του Τζίμα, «ήταν για τους αλυτρωτικούς Βορειοηπειρώτες κάτι μεταξύ Γαλαίων Πατρών Γερμανού, Παπαφλέσσα και Μακαρίου, ο θρησκευτικός ηγέτης, δηλαδή, που θα ευλογούσε τον ξεσηκωμό του ελληνικού στοιχείου και, βεβαίως, τα όπλα των πρωτοπόρων του απελευθερωτών».

Υπό την καθοδήγηση και με τη χρηματοδότηση του [Σεβαστιανού] λειτουργούσαν ο Παυελλίγιος Σύνδεσμος Βορει-

Ο Πρόεδρος της Ομόνοιας Αργηροκάστρου, Θεόδωρος Μπεζιάνης αποφυλακίζεται τον Φεβρουάριο του 1994. Τον Αύγουστο του 1994 είχε δικάσει μαζί με τους μειονοτικούς Βαγγέλη Παπαχρήστο, Παναγιώτη Μάρτο, Κώστα Κυριακού και Ηρακλή Σύρνο με βαριές κατηγορίες, μεταξύ των οποίων οι προδοσία και η κατασκοπεία υπέρ ξένου κράτους. Ο Μπεζιάνης είχε καταδικαστεί σε 7 χρόνια φυλακή, εξέτισε όμως μόνο μερικούς μήνες.

οηπειρωτικού Αγώνα (ΠΑ-ΣΥΒΑ) και η Συντονιστική Φοιτητική Ένωση Βορειοηπειρωτικού Αγώνα (ΣΦΕΒΑ), δύο μαχητικοί μηχανισμοί με αμφιλεγόμενες δραστηριότητες και ενεργό εμπλοκή στο όλο σύστημα προώθησης της «Μεγάλης Ιδέας» στο Βορειοηπειρωτικό... Μέσω του Ράδιο Δρυνοπούλη, που λειτουργούσε με τρεις ισχυρούς πομπούς, μετέδιδε μηνύματα πίσω από τα σύνορα, που πέρα από την τόνωση του εθνικού και θρησκευτικού φρονήματος αποσκοπούσαν στην καλλιέργεια γενικευμένου αισθήματος ξεσηκωμού στον ελληνισμό. Οργάνωσε αγρυπνίες στα ελληνοαλβανικά σύνορα στην ιερά μονή Μολυβδοσκεπάστης και έκανε κάθε χρόνο τελετή Ανάστασης του Κυρίου, αλλά και της Βορείου Ηπείρου, στο ακριτικό χωριό Μαυρόπουλο, απέναντι από τη Δρόπολη, ενώ κατηύθυνε δικτυο φηγάδες που μπαίναν βγαίναν στην Αλβανία μεταφέροντας μηνύματα και πληροφορίες. Με τη διαφορά ότι στις γραμμές του δεν δραστηριοποιούνταν μόνο αγνοί πατριώτες αλλά και «φωγάδες» που έστειλε το καθεστώς του

Χότζια για να κατασκοπεύουν.

[...] Δεν ήταν, όμως, μόνο ο Σεβαστιανός, που έριχνε νερό στο μύλο των Αλβανών. Στην Κέρκυρα λειτουργούσε από την Ήπειρο ραδιοφωνικός σταθμός, το Ράδιο Βόρειος Ήπειρος, ο οποίος εξέπεμπε από την περίοδο του Χότζια στους 88,5 megacycles στα FM, μεταφέροντας συγκαλυμμένα μηνύματα στον ελληνοκατοικούμενο αλβανικό Νότο. Η λειτουργία του, και κυρίως όσα έβγαζε στα ερτζιανά, είχαν εξαγριώσει τους Αλβανούς που το θεωρούσαν «απονομευτική φωνή της Ελλάδας» εναντίον της εδαφικής ακεραιότητας της Αλβανίας και, κατά καιρούς, αξιούνταν διά της διπλωματικής οδοί το κλείσιμό του. [...] Ελάχιστοι άνθρωποι γνώριζαν, για λόγους ασφαλείας, το σημείο απ' όπου εξέπεμπε και όσοι εργάζονταν σε αυτό ήταν συνδεδεμένοι με τον έναν ή τον άλλο τρόπο με την ΕΥΠ. [...] Στις περιόδους άδειας των σχέσεων, κάποιες εκπομπές του ηχοούσαν ως εθνικιστικά παραλήρηματα και, όταν ήρθε το ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση, ένα από τα πρώτα μέτρα που έλαβε ο τότε υπουργός Τύπου Ευάγγελος Βενιζέλος για

την εκτόνωση της κατάστασης ήταν το κλείσιμό του...³

Ταυτόχρονα, το κλιμάκιο της ΕΥΠ στα Γιάννενα είχε μία δική του πολιτική, υιοθετώντας με κάθε τρόπο την πολιτική της «αυτονομίας». Ο Τζίμας παρουσιάζει ντοκουμέντα για τον εξοπλισμό της μειονότητας με δίκανα και καραμπίνες, που θα χρησιμοποιούνταν για την «άμυνα» των μελών της μειονότητας («αν χρειαζόταν»). Οι κατάλογοι των δικατούχων συντάσσονταν από τον πρόεδρο της Ομόνοιας Θ. Βεζιάνη. Ο Τζίμας είναι αποκαλυπτικός:

Σε μία διαβολική σύμπωση, το πρόγραμμα της προμήθειας των κινηματικών όπλων υλοποιούσε ο γιος κορυφαίου στελέχους του Ιδρύματος Βορειοηπειρωτικών Ερευνών στα Γιάννενα, ιδιοκτήτης του σπολπωλείου, που εισήγαγε χιλιάδες τουφέκια από τη Ρωσία και τα πωλούσε στη συνέχεια για την εθνική υπόθεση.⁴

ΑΠΟ ΤΑ «ΕΞΙ ΣΗΜΕΙΑ» ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΚΟΠΗ

Ο πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Μητσοτάκης υποέβησε, στις 14 Ιουλίου 1993, έναν κατάλογο εξί

σημείον για τις σχέσεις της Αθήνας με τα Τίρανα, σπουδαιότερο από τα οποία ήταν η σύνδεση του καθεστώτος της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία με το παναλβανικό αίτημα της παραχώρησης αυτονομίας από τους Σέρβους στους Αλβανούς του Κοσόβου. Σύμφωνα με τον Τζίμα, ο Μητσοτάκης πολύ γρήγορα κατάλαβε το λάθος αυτής της θέσης, οπότε και διαμίνωσε στην ηγεσία της Ομόνοιας να ξεχάσει «τα έξι σημεία». Η ηγεσία όμως του μειονοτικού κόμματος όχι μόνο δεν τα ξεχάσε αλλά, τον Αύγουστο του ίδιου χρόνου, «ο εκλεκτός της υπερπατριωτικής πτέρυγας» και πρόεδρος της Ομόνοιας Σωτήρης Κυριαζάκης διακήρυξε στο συνέδριο της Πανεπιστημιακής στην Πρέβεζα πως για τους Βορειοηπειρώτες ο στόχος της αυτονομίας παραμένει στο ακέραιο. «Τίποτα περισσότερο και τίποτα λιγότερο απ' ό,τι θέλουν οι Αλβανοί για το Κόσοβο», διακήρυξε καταχειροκρούσιμος από το ακροατήριο...⁵. Η Αθήνα δεν ήταν πλέον σε θέση να βάλει πίσω στο μπουκάλι το τζίνι που είχε απελευθερώσει.

Έτσι, οκτώ μήνες αργότερα, μια ομάδα ενόπλων μπήκε στις 2.40 το πρωί από το ελληνικό στο αλβανικό έδαφος. Οι ένοπλοι εισέβησαν σε ένα στρατόπεδο και σκότωσαν τον στρατιώτη Αρσέν Γκίνι από το Φέρι και τον αξιωματικό Φαμίρ Σέχου από το Τεπελέν, ενώ τραυμάτισαν άλλους τρεις νεοσυλλεκτούς στρατιώτες, καθώς ο στρατόπεδο ήταν φυλάκιο εκπαίδευσης νεοσυλλεκτών. Τις επόμενες μέρες, οι αρχές της Δημοκρατίας της Αλβανίας εξεπέδωσαν διωχτά κατά των στελεχών της ελληνικής μειονότητας, συλλαμβάνοντας ολόκληρη την ηγεσία της. Στους ελέγχους κατασχέθηκαν οι κατάλογοι με εκείνους που έλαβαν τα όπλα.

Ο Τζίμας επικαλείται μαρτυρία του διπλωμάτη Βασιλή Μπορνόβα, ενός από τους πιο έμπειρους Έλληνες διπλωμάτες στις ελληνοαλβανικές σχέσεις, ο οποίος τον λέει ότι τα Τίρανα είχαν πληροφορηθεί δύο μέρες πριν εκδηλωθεί το περιστατικό. Την επίθεση είχε οργανώσει και εκτέλεσε η προσεκτική στη ΣΦΕΒΑ οργάνωση ΜΑΒΗ. Ένας τουλάχιστον μειονοτικός από το χωριό Άνω Επισκοπή «παρέλαβε τους ενόπλους σε βασική περιοχή των συνόρων, τους οδήγησε στο φυλάκιο και, μετά την επίθεση, τους γύρισε πίσω για να περάσουν τα

σύνορα μέσα από τα δάση. Τον φωτογράφησαν με τις μαρτυρίες τους και οι αλβανοί νεοσυλλεκτικοί. Τόσο η οικογένειά του όσο και η Τύχη του ζυγίου του ήσαν στενά συνδεδεμένες με το κομμουνιστικό καθεστώς. Το εν λόγω άτομο κατέφυγε αμέσως μετά στην Ελλάδα, όπου ανακρίθηκε από την ΕΥΠ. Τα ομολόγησε όλα και σήμερα ζει στην Αθήνα».⁶

Η ΔΙΚΗ

Ακολούθησε η δικη-παρωδία της ηγεσίας της Ομόνοιας στα Τίρανα, το καλοκαίρι του 1994 – μία δικη στην οποία ο συγγραφέας ήταν παρών. Ο Τζίμας γράφει ότι η Αθήνα στοίχιζε πως τα Τίρανα διέθεταν στοιχεία για να στείλουν στη φυλακή τουλάχιστον κάποιους από τους 5 της Ομόνοιας, η ελληνική κυβέρνηση έπρεπε ωστόσο να επιμείνει στη θέση της περί σκευωρίας. Η διαδικασία άρχισε με μια ανεπανόλητη παράσταση του γνωστού από την υπόθεση Οτσαλάν, Αντώνη Ναζάκι, μαζί με τον Ναζάκι, ένας «εσιμός» υπερπατριωτών – άσχετων με την αλβανική πραγματικότητα – έδινε και αυτός την παράστασή του στα Τίρανα, ανεξάρτητα από το αν επιβάρυνε τους χειρισμούς της Αθήνας, ενώ προσοκόριζε την υπεραντίδραση των πρωτόγνωρων αλβανικών κατασταλικών μηχανισμών.

Φυσικά, οι Αλβανοί είχαν ανακρίνει τους κατηγορούμενους με τον δικό τους τρόπο: στοχευόδη δικαιώματα από αυτά που εγγυάται το habeas corpus είχαν παραβιαστεί βίαια. Το δικαστήριο είχε επιλεγεί από την κυβέρνηση ώστε να τελειώνουν μια και καλή με τα, ούτως ή άλλως, προβληματικά μάρμαρα του κόμματος μιας ελληνικής μειονότητας που είχε πάρει το δρόμο προς την Ελλάδα. Το περιεργό είναι ότι οι Αλβανοί – αν και αδιαμφισβήτητα διέθεταν στοιχεία για την εμπλοκή κάποιων από τους κατηγορούμενους στο επεισόδιο της Επισκοπής – δεν θέλησαν να τα χρησιμοποιήσουν, κάνοντας απλά λόγο για πληροφορίες που έδωσαν κάποιοι από τους κατηγορούμενους στην ομάδα η οποία διέπραξε το έγκλημα. Παρά την επέμβαση του Στέβι Ναπάρτσιαν, οι κατηγορούμενοι καταδικάστηκαν σε ποινές φυλάκισης 6-8 ετών «για υπονόμευση της εθνικής ακεραιότητας και προετοιμασία για εξέγερση».

Ο Τζίμας αποκαλύπτει ότι ο τότε πρωθυπουργός Ανδρέας Πα-

πανδρέου (που είχε διαδεχθεί τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη) είχε εξουσιοδοτήσει τον τότε υπουργό Οικονομικών Αλέκο Παπαδόπουλο, τον μόνο Έλληνα πολιτικό που συνδυάζει βιωματική γνώση του προβλήματος με την αναλυτική ικανότητα να κρίνει την αποτελεσματικότητα των χειρισμών, να ανοίξει ένα «μυστικό κανάλι» επικοινωνίας με την ηγεσία Μπερίσα. Ένας κοινοτοφωριανός του Παπαδόπουλου, ο τοάμικης καταγωγής Μέτο Λάγιας από τις Φιλιππίνες, ήταν ο συνομιλητής του. Ο Λάγιας είχε συναντηθεί με τον ηγεσιώτη πολιτικό δύο φορές, μια στην Κέρκυρα και μια στα Σύβωτα. Έλληνας και αμερικανός υπήκοος που είχε εργαστεί στο παρελθόν για τις αμερικανικές υπηρεσίες, ήταν από τους λίγους Τσαμηδες που δεν εγκατέλειψαν την Ελλάδα μετά τον πόλεμο και, με την τριπλή του ταυτότητα, ένας άνθρωπος που εμπιστευόταν όλοι – Έλληνες, Αλβανοί και Αμερικανοί. Μπορούσε να ανοίξει τις πόρτες και στις τρεις χώρες. Οι παρεμβάσεις του όμως δεν απέδωσαν, καθώς οι μυστικές υπηρεσίες του Τίρανα ήταν πεπεισμένες ότι η συγκυρία ήταν χρυσή ευκαιρία για να λύσουν μια για πάντα το ελληνικό πρόβλημα. Υπήρχαν ωστόσο ακόμα αλτρωματικοί κύκλοι που επεξεργάζονταν μια «άλλη λύση».

Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΒΙΑΣ

Σύμφωνα με τον Τζίμα, μία συνάδελφος, που γνώριζε τον εισαγγελέα της έδρας στη δικη, κάποιος στιγμή, ρωτήθηκε από στελεχος της Ομόνοιας αν θα δεχόταν να τον δολοφονήσει (επικοινωνήσα μαζί της, προκειμένου να διασταυρωθεί η πληροφορία για τις ανάγκες του κειμένου που διαβάζετε, και μου επιβεβαίωσε την εκδοχή του Τζίμα). Τελικά, οι καταδικασθέντες απήχθησαν ελεύθεροι αργότερα, έπειτα από πίεση του προέδρου του ακυρωτικού δικαστηρίου Ζεφ Μπρόζι, λίγο πριν ο τελευταίος διαφύγει στις ΗΠΑ.

Φαίνεται ότι η αποφυλάκιση των καταδικασθέντων ηγετών της Ομόνοιας από τον πρόεδρο του Ακυρωτικού Δικαστηρίου Ζεφ Μπρόζι εξελήφθη από μια μικρή αλλά αποφασιστική ομάδα ΜΑΒΗτών, που πίστευαν ακόμα στην «απελευθέρωση της Βορείου Ηπείρου», ως αδυναμία. Έτσι, ένα μήνα μετά την αποφυλάκιση τους, οι ΜΑΒΗτες

αποφάσισαν να ξαναχτυπήσουν. Γράφει ο Τζίμας:

Τη νύχτα της 18ης προς 19 Μαρτίου 1995, Έλληνες συνοριοφύλακες σταμάτησαν κοντά στο Δελβιναίκι Ιωαννίνων, σε απόσταση λίγων εκατοντάδων μέτρων από τα ελληνοαλβανικά σύνορα, δύο αυτοκίνητα με ελληνικές πινακίδες. Κατά τον έλεγχο βρέθηκαν στο πορτ μπαγκάζ ενόσω αυτόματα πολεμικά όπλα καλόνικοφ, δυο πιστόλια, ξιφολόγχες, ασυρμάτους, φόρμες παραλλαγής και κουκούλες. Οι οκτώ επιβάτες, όλοι Έλληνες, συνελήφθησαν και οδηγήθηκαν στην Ασφάλεια Ιωαννίνων, όπου ανακρινόμενοι προέβλεψαν μάλλον ασήμαντες δικαιολογίες για τα παράνομα και επικίνδυνα φορτία τους⁷.

Στην Αθήνα, η ηγεσία του αρμόδιου υπουργείου Δημόσιας Τάξης φαίνεται ότι είχε αποφασίσει να κρίνει και αυτό το περιστατικό. Για κακή τύχη των συναμοτών, όμως, ένα από τα πιστόλια που είχαν αρπάξει στην πρώτη επιχείρηση κατά του φυλακίου της Επισκοπής τους έπεσε και βρέθηκε στα χέρια των αλβανικών αρχών, που όπως είναι ευνόητο είχαν τη δυνατότητα να συγκρίνουν τον αριθμό του όπλου με τους αριθμούς των όπλων που είχαν κλαπεί στην Επισκοπή, Μπίνγκο!

Ο ίδιος ο Ανδρέας Παπανδρέου, αλλά και ο υπουργός Εξωτερικών Κάρλος Παπούλιας, με αποφασιστική συμμετοχή του σημερινού υπουργού Αμύνης Ευάγγελου Βενιζέλου, αποφάσισαν ότι ήταν ώρα να ξεμπερδεύουν με τα «αιδιά» του Σεβαστιανού. Επιστηφρόντας στην Αθήνα από το Παρίσι, ο Παπούλιας δήλωσε: «Πιστεύω ότι φτάσαμε στον πυρήνα της παράνομης οργάνωσης και δεν αποκλείεται ο πυρήνας της συνμοχίας να έχει διασυνδέσεις με ξένα κέντρα. Εύχομαι η ελληνοαλβανική άνοιξη να αποδώσει καρπούς».

Ο Τζίμας αναζητήσε και βρήκε, για τις ανάγκες του βιβλίου του, δύο από τους συλληφθέντες στα γεγονότα, και μιλησε μαζί τους. Γνωρίζω τον έναν από τους δύο, ξέρω ότι είναι σκληρό παιδί, πίστευε πάντα ότι έκανε το σωστό και δεν είχε το παραμικρό όφελος από την παράνομη δραστηριότητά του, που ο ίδιος θεωρούσε πατριωτική υποχρέωση. Πολιτικά βρισκόταν σε νηπιακή ηλικία. Ξεπαιδίστηκε στην Αθήνα. Ο άλλος έχει αποτραβηχθεί σε μια

επαρχιακή πόλη και δουλεύει απομωμένος. Ο πρώτος περιέγραψε στον Τζίμα ως εξής τη σκηνή της σύλληψής τους, τον Μάρτιο του 1995:

«Είμαστε Έλληνες με... φώγετε μη χυθεί αίμα», τους είπε ο επικεφαλής της ομάδας μας. Ένας από μας, ο συνοδηγός του ΙΚ, με μία ασυρταία κίνηση άρπαξε το ποτόλι τού ενός από τους αστυνομικούς και εγώ στο πίσω κάθισμα όπλισα αμέσως το καλάστικοφ. Εκείνη τη στιγμή ένας αστυνομικός άρχισε να πυροβολεί στον αέρα με το ποτόλι. Ύψιστα το καλόνηκοφ, έτοιμος να τους γαζώσω, αν συνέχισαν. Εντρομος ο επικεφαλής του αποσπάσματος διάταξε τον αστυνομικό να σταματήσει να πυροβολεί και είπε σ' εμένα: «Αμά, μην πυροβολείς, έχω είκοσι ημερών παιδιά». Μπορούσαμε να τους θερίσουμε, να τους πιάσουμε αιχμαλώτους, να τους δέσουμε χειροπόδαρα, αλλά αποφασίσαμε να συζητήσουμε μαζί τους, πιστευόντας πως, αν μάθαιναν ποιο ήμασταν, θα μας άφηναν να φύγουμε...»⁸

Οι πρωταγωνιστές παραδέχονταν ότι ήθελαν να αποτρέψουν την κατάρρευση του εμπόλεμου με την Αλβανία και την αναγνώριση των συνόρων του 1996. Στην ανάκριση, ο επικεφαλής της αστυνομίας είχε επιχερήσει, σύμφωνα με τη μαρτυρία ενός εκ των δύο, να «χρυσώσει» την επιχείρησή στον Έβερτ (που τότε ήταν αρχηγός της Ν.Δ.) και να τους αφήσει να φύγουν. Οι ΜΑΒΗτες αρνήθηκαν.

ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΔΙΚΗ

Αν η δίκη των Τζιμών ήταν σκηνοθετημένη σύμφωνα με τις ανάγκες της «εθνικής ασφάλειας» της Αλβανίας, φαίνεται ότι η δίκη των 8 που πιάστηκαν στα ελληνοαλβανικά σύνορα σκηνοθετήθηκε για άλλους λόγους, που αυτή τη φορά είχαν σχέση με την προσπάθεια της Αθήνας να κρύψει τους «δικούς της σκελετούς», στην ιδιόμορφη αυτή σχέση των δύο χωρών. Περιγράφει ο Τζίμας:

Με απόφαση του Αρείου Πάγου, η δικογραφία, σε μια πρωτοφανή για τα δικαστικά χρονικά ενέργεια, αφαιρέθηκε από την εισαγγελία των Ιωαννίνων για «λόγους εθνικής ασφάλειας»

και μεταφέρθηκε στο Εφετείο Αθηνών.⁹

Οι συλληφθέντες άλλαξαν όσα είχαν ομολογήσει και οι μάρτυρες όσα είχαν αρχικά υποστηρίξει. Ακόμα και ο Κάρλοφ Παπούλιας ανακάλυψε την αρχική του δήλωση, καταθέτοντας και αυτός ότι είχε πείσει θύμα των ΜΜΕ. Σύμφωνα με τον Τζίμα, ο τότε διοικητής της ΕΥΠ, Ένα κλιμάκιο της οποίας συμμετείχε στις τότε ανακρίσεις, όπου οι συλληφθέντες ομολόγησαν σχεδόν τα πάντα, παραδέχθηκε στη δική του κατάθεση ότι οι συλληφθέντες βρισκόταν υπό την άγρυπνη παρακολούθηση της υπηρεσίας για να «προφυλαχθούν». Από ποιους, δεν θέλησε να πει ο ναύαρχος Λεωνίδας Βασιλικόπουλος.

Στην κατάθεσή του (που κρατήθηκε μυστική), ο Βασιλικόπουλος δεν παίρνει θέση αν οι 8 συνδέονταν ή όχι με τα γεγονότα της Επισκοπής, αναγνωρίζει στους δράστες πατριωτικά κίνητρα και, όπως ο τότε επιθεωρητής της αστυνομίας Ηπειρού Ιωάννης Δεβεριντζής, κάνει προσπάθεια, προφανώς έπιετα από σχετική συνεννόηση με κάποιο «έντιμο», να «πέσουν στα μαλακά». «Εί- να πατριώτες. Δεν μπορώ να φανταστώ ότι θα τα χρησιμοποιούσαν για κάτι σκοπό», είχε πει.

Στη δίκη, οι κατηγορούμενοι ισχυρίστηκαν ότι είχαν πάει εκδρομή για προσηκνήμα στον τάφο του Σερβιστιανού, εξήγηρη που δέχθηκε το δικαστήριο έπιετα από πρόταση του αντεισαγγελέα Ευάγγελου Πασιτή, με αποτέλεσμα οι κατηγορίες να μετατραπούν από κακούργηματα σε πλημμελήματα. Τελικά, στις 20 Φεβρουαρίου 1997, το Εφετείο Κακούρημάτων Αθηνών επέβαλε στους 8 της ΜΑΒΗ ποινές φυλάκισης τριών ως τεσσάρων ετών, ενώ απάλλαξε εναν ακόμα για κατοχή 7 καλάστικοφ. Όλοι τους άσκησαν έφεση και αφέθηκαν ελεύτεροι.

Στις 19 Μαΐου 1999, στις φυλακές Κορυδαλλού, έγινε κεκλεισμένων των θυρών για «λόγους εθνικής ασφάλειας» η κατ' έφεση δίκη και το δικαστήριο μείωσε τις ποινές στους 18 με 20 μήνες. Έτσι έκλεισε η υπόθεση για την οποία ο Ανδρέας Παπανδρέου είχε πει, τον Ιούλιο του 1995, ότι είναι «οργανωμένη και άκρως επικίνδυνη, που από μας δεν πρόκειται να κοουκωλωθεί».¹⁰

Ο συγγραφέας αναζητεί τους λόγους για τους οποίους η υπόθεση κατέληξε να συγκαλυφθεί με αυτόν τον τρόπο. Η πιο ισχυρή ερμηνεία του είναι ότι η διάλυση της ΜΑΒΗ

είχε εν μέρει επιτευχθεί. Εν μέρει, όμως. Όπως αποκαλύπτει, σύμφωνα με όσα του έπικαν τα δύο μέλη της ΜΑΒΗ το 2001, προσπάθησαν και πάλι, στην ταβέρνα Ρωμισούνη του Περιστερίου, να δολοφονήσουν με χειροβομβίδα τον ελληνικής καταγωγής βουλευτή του Σοσιαλιστικού Κόμματος Αλβανίας, Βαγγέλη Τάφο. Η απόπειρα αυτή μείνει έως και σήμερα ανεξήγητη.

Όσο υπάρχει και ένας δεύτερος λόγος για τον οποίο το ελληνικό κράτος θέλησε η υπόθεση να κλείσει «αναίμακτα». Ένας από τους ΜΑΒΗτες αποκάλυψε ότι το 1993 είχε εκπαίδευτεί στην Κίπρη, στην 33η μοίρα καταδρομών, στο Σιαυροβούνι. Σύμφωνα με τον ίδιο ισχυρίζει, η ΕΥΠ μάλλον γνώριζε την ύπαρξη της ΜΑΒΗ. «Όταν μας έπιασαν, μας παρακολούσαν να τους ποίμε που είχαμε κρυμμένα τα όπλα γιατί, όπως μας έπικαν, παίζον τα κεφάλια τους οι ανώτεροί τους».

Η εκδοχή της Αθήνας ότι η απαλλαγή των μελών της ΜΑΒΗ θα έβριζε «πίσω στο μουκάλι το τζίνι που είχε ξεφύγει το 1990-1993» είχε αποδειχθεί εοφραμένη. Και στην «εξέγερση κατά των πυραμίδων», στον Νότο, σημαντικό κομμάτι της Ομόνοιας «έπαιζαν» το χαρτί της «ομπούρα» (της εξέγερσης), με εθνικό πρόσημο, ενώ άλλοι μιλούσαν ανοιχτά για διχοτόμηση της Αλβανίας κατά μήκος του ποταμού Σκουμπί. Σύμφωνα με το σενάριο αυτό, η Ελλάδα θα έπαιρνε τον Νότο και η Ιαλλία τον Βορρά. Αυτοί οι κύκλοι επιχειρούσαν να χρησιμοποιήσουν κάθε μέσο, όπως π.χ. τις θεωρητικές εισόδους (βίζες).

Όταν πήγα με τον άνθρωπο στον οποίο όρεψα την ασφάλειά μου κατά τη διάρκεια των μηνών της εξέγερσης στην Αλβανία, τον Μίλο από την Μπίστριτσα, στο ελληνικό προξενείο του Αργυροκάστρου, με έστειμα να του δώσω μια βίβα πολιτών εισόδων στην Ελλάδα, όπου δούλευε η γυναίκα του, είδα στον πρόβαλο μου το προξενείο να κάβεται ενός ηγέτης της Ομόνοιας. «Δεν είναι δικός μας αυτός, είναι Αλβανός», μου έπικ. «Γιατί να πάρει βίβα;». «Τί σημασία έχει που δεν είναι δικός μας;», αναρωτήθηκα. «Καμία απολύτως σημασία δεν έχει», επανέλαβα με πέσιμα. Ο πρόξενος, που μόλις είχε βγει από το γραφείο του, άκουγε σιωπηλά, ενώ ο «ηγέτης» ενός κόμματος «που μοίραζε βίβες» συνέχισε να «επιχειρηματολογεί» ότι «χαλάει την πίστιμα».

Όπως και ο Τζίμας, ξαναπήγα

μετά το 1997 στην Αλβανία πολλές φορές. Η ηγεσία της Ομόνοιας αντικαταστάθηκε από μετριοπαθή πρόσωπα της μειονότητας, στην επιτροπή του Αναστασίου και στη γραμμή της συνεννόησης Αθηνών-Τιράνων.

Μία τετραετία μετά τα γεγονότα του 1997, το υπουργείο Εξωτερικών και το Ίδρυμα Τόστος απεθεσαν σε μία λαμπρή ομάδα επισημών που συνδέονταν με το Κέντρο Έρευνας Μειονοτικών Ομάδων (ΚΕΜΟ) να ταξιδεύουν στην Αλβανία και να αποτιμώσουν την πολιτική συμπεριφορά και τις εκπαιδευτικές ανάγκες της ελληνικής μειονότητας. Στα συμπεράσματα της έκθεσης, που αργότερα παραδόθηκε μέσω του Ίδρυματος Τόστος στην ηγεσία του υπουργείου Εξωτερικών, διατυπώνονταν ένα αναπάντητο ερώτημα για το αν υπάρχει ανάγκη ύπαρξης ελληνικού μειονοτικού κόμματος στην Αλβανία. Το γραφείο υπουργού (ήταν τότε ο Γιώργος Παπανδρέου) ευχαρίστησε, αφού είχε συμφωνήσει με πολλά σημεία της έκθεσης, και την έβαλε στο συρτάρι. Όσο βαθύτερα μπορούσε.■

¹ Edith Durham, *High Albania, A Victorian Traveller's Balkan Odyssey*, London 2000 σελ. 24.

² Στ. Τζίμας, *Στον αστυρισμό του εθνικισμού*, σ. 6. Καθόλου τυχαίο που, την ίδια περίοδο, τμήματα του κρατικού μηχανισμού, τόσο στην ΕΥΠ όσο και στο ΥΠΕΞ, μιλούσαν για το ενδεχόμενο «διάσπαση» της πΓΔ της Μακεδονίας και της Τουρκίας, κάνοντας σχεδιασμούς πάνω σε αυτά τα δύο ενδεχόμενα και στην περίπτωση της Τουρκίας, ενθαρρυνόντας τα όπως πλέον γνωρίζουμε από την ιστορία της παροικίας του Εργατικού Κόμματος του Κορυδαλλού στην Ελλάδα. Η πολιτική αυτή δεν ήταν η πολιτική του Κωνσταντίνου Μητσοιάκη, που είχε απορρίψει την πρόταση Μιλόεβιτς για διανομή της πΓΔ της Μακεδονίας και, επίσης, απέρριπτε τη χρήση του κουρδικού χαρτί που η αναμετώπιση της τουρκικής απειλής στο Αιγαίο.

³ Ο.π., σσ. 75-76.

⁴ Ο.π., σ. 80.

⁵ Ο.π., σ. 99.

⁶ Ο.π., σ. 94.

⁷ Ο.π., σ. 122.

⁸ Ο.π., σ. 133.

⁹ Ο.π., σ. 125.

¹⁰ Ο.π., σ. 129.